

VALENȚE RELIGIOS-MORALE ÎN EDUCAȚIA INTERCULTURALĂ A ELEVILOR DIN CLASELE GIMNAZIALE

RELIGIOUS-MORAL VALUES IN INTERCULTURAL EDUCATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS

*Roxana DOROBANȚU-DINA, dr., prof. școlar
Școala Gimnazială „I.C. Lăzărescu” Țițești-Argeș (România)*

*Roxana DOROBANȚU-DINA, PhD, school professor
Secondary School "I.C. Lăzărescu" Șițești-Argeș (Romania)*

ID ORCID: 0000-0002-7216-6785
scoala.iclazarescu1@yahoo.com

CZU: 373.5.014.52

DOI: 10.46727/c.emc-2023.p55-66

***Abstract.** The present article presents religious-moral formative valences that contribute to the intercultural education of secondary school students, in a stage marked by major changes in all dimensions of social-moral-cultural and economic life in Romania. From this perspective: the Model of intercultural competence training for students (secondary classes) was conceptualized; FCIE Reference Technology (10) was designed and capitalized on the idea of "Fulfilled Curiosity"; the Matrix of educational strategies was developed in order to train the intercultural competence of secondary school students; the Teacher Training Structure was set up in order to train intercultural competence; the Teaching Aid "Intercultural Education" and the Methodological Guide "Intercultural Education" for teachers were developed and tested. Intercultural education is the study discipline included in the Romanian National Curriculum starting from 2017, which is taught in the 6th grade, this being the alternative to open communication, understanding, tolerance, interaction, solidarity and intercultural dialogue between people - regardless of ethnicity, race, religion, social condition, etc. This process includes the theoretical-applicative milestones needed to change attitudes and behaviors focused on interculturality.*

***Keywords:** cultural and religious-moral values, interculturality, intercultural competence*

România, ca de altfel și Republica Moldova, cunoaște fenomenul globalizării, ca acțiune de transformare a lumii într-o unitate, unde problematica interculturalității trebuie apreciată ca fiind de actualitate și maximă importanță. Interculturalitatea presupune întâi de toate inter-relaționare și inter-comunicare [19, p. 125]. Pentru dezvoltarea acestora, rolul esențial îl are educația în școală. De altfel, doar un om educat percepe lumea din perspectivă interculturală.

În formarea competențelor moral-religioase și de sensibilizare culturală un rol esențial aparține valorilor culturale românești, care s-au transmis prin viu grai, din generație în generație, izvoare scrise sau nescrise ale Bisericii, patrimoniul cultural mobil, imobil sau intangibil – care contribuie cu prisosință la formarea profilului absolventului pregătit să facă față provocărilor din viața socială și profesională.

Credința creștină, limba română, glasul pământului încărcat de semnele vitejiei înaintașilor noștri, tradițiile, obiceiurile, iubirea de neam și de țară – sunt doar în parte valorile ce conduc stau la baza orei de educație interculturală. În aria acestor idei, formarea competenței interculturale a elevilor din clasele gimnaziale ar trebui să fie una din preocupările esențiale ale școlii. Indiferent de natura disciplinei pe care o învață, mai presus de orice conținut comunicat ar trebui ca ființa umană, încă de la vremea școlarității să fie formată intercultural. În ritmul trepidant al vieții cotidiene, marcat de *fenomenul globalizării și al migrației*, aplicarea valențelor religio-morale în educația elevilor din clasele gimnaziale

constituie unul dintre obiectivele principale ale curriculumului școlar actual. Făcând referire la educația religioasă-morală și interculturală, avem în vedere atât competențele comunicării verbale [49], dar, mai ales, pe acelea prin care se dezvoltă sensibilitatea, ajutorul reciproc, acceptarea diferențelor culturale și adaptabilitatea la nou, diversitatea culturală [19, p. 122], interacțiunea, comunicarea nonverbală – care definesc esența culturală a unui grup etnic sau minoritate națională.

Problema educației prin diversitate este abordată de un șir de documente europene: Consiliul Europei; Comitetul Director pentru Educație; Convenția Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale; Convenția Internațională privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale.

Având în vedere Curriculumul național actual, începând cu anul 2009 sistemul de învățământ românesc este centrat pe competențe educaționale. Astfel, profilul european de formare a absolventului claselor gimnaziale este organizat pe cele opt competențe cheie, printre care un loc aparte îl ocupă **competența pentru sensibilizare și exprimare culturală**.

În acest sens, specialiștii în domeniu acordă educației și competenței interculturale un rol considerabil, în accepțiunea lor educația interculturală fiind un model al conviețuirii pașnice și constructive, într-o societate în care locuiesc împreună membrii mai multor grupuri etnice. Așa cum reiese din opiniile specialiștilor [2], [43, p. 4], [46, p. 129] etc. problematica interculturală sau de natură spirituală a constituit punctul de plecare în izbucnirea unor conflicte, fie de natură istorică, geografică și, mai cu seamă social-economică, la nivel național sau mondial. În contextul acesta, educația și competența interculturală pot constitui modalitatea care să contribuie la configurarea căii de comunicare, ajutor, acceptare, integrare, interacțiune, valorizare, fără delimitarea „noi – ceilalți”, într-un mediu de conviețuire firească și armonioasă [45, p. 67].

Pe acest fundal, se poate desprinde ideea că *formarea competenței interculturale* constituie premisa inter-relaționării umane, iar calitățile necesare pentru a relaționa bine într-un mediu intercultural, conform opiniei lui *Gauthey*, sunt: capacitatea de empatie; capacitatea de suplețe și flexibilitate; capacitatea de a-i asculta pe ceilalți; capacitatea de a suscita respectul; capacitatea de a accepta relativitatea propriilor percepții și cunoștințe; capacitatea de a tolera ambiguitatea și incertitudinea [39, p. 12].

Astfel, în baza documentelor legislative naționale și internaționale și a analizei situației sociale, este recunoscut rolul și importanța formării competenței interculturale elevilor, ceea ce poate duce la rezolvarea mai multor probleme pe care le generează globalizarea, migrația, schimbul de resurse umane etc.

Au fost sintetizate reperetele teoretice și aplicative care stau la baza formării competenței interculturale elevilor din clasele gimnaziale. În contextul utilizării *metodelor praxiologice*: teste aplicative, chestionare, s-a putut constata că elevii regăsesc în comportamentul lor elemente ale educației interculturale. Acestea însă trebuie perfectate într-un cadru educațional extracurricular. De asemenea, s-a subliniat care sunt *calitățile persoanei multiculturale* și care sunt *prioritățile* care ar trebui atinse pentru formarea competenței interculturale. În opinia autoarei [31], cel mai ușor se poate forma competența interculturală prin învățarea de noi comportamente de la alții, însușirea unor modalități noi de soluționare a problemelor, fapt care ne orientează spre reconcilierea valorilor culturale.

Un loc aparte este atribuit evidențierii interdisciplinarității educației interculturale cu religia, istoria, limba română, artele etc. și necesității relevanței desfășurării activităților practice cu elevii într-un cadru educațional co-curricular.

Având în vedere caracteristicile de vârstă ale elevilor din clasele gimnaziale privind atașamentul, înțelegerea, gândirea, abstractizarea fenomenelor și a situațiilor interculturale din mediul școlar și extrașcolar, a fost elaborată *Matricea strategiilor educaționale în vederea formării competenței interculturale*.

Sunt analizate reperatele epistemologice și rezultatele din pre-experiment, a fost stabilit interesul cadrelor didactice cu privire la formarea competenței interculturale și necesitatea pregătirii acestora în domeniul educației interculturale. Aplicarea Constructului de pregătire a cadrelor didactice în vederea aplicării valorilor religios-morale și interculturale a elevilor din clasele gimnaziale a confirmat ideea că activitatea de formare a cadrelor didactice poate conduce ulterior la rezultate mai bune în formarea competențelor sociale și religios-morale elevilor din clasele gimnaziale. Având în vedere faptul că esență competența este efectul conexiunii dintre componenta afectivă, cognitivă, relaționară (comportamentală) și pregătirea didactică a profesorilor, s-au precizat parametrii de ordin psihologic, pedagogic și social specifici formării competențelor social-morale ale elevilor din clasele gimnaziale.

La fel este descris Modelul formării competenței interculturale a elevilor (clasele gimnaziale), conținutul căruia oferă posibilitatea formării competenței interculturale. Astfel, sunt întrunite două coordonate esențiale privind implementarea acestuia în experimentul pedagogic și include Tehnologia referențială FCIE (10), „zece” însemnând zece activități de formare a competenței interculturale; finalitatea acesteia se va reflecta în atitudinile și conduitele pozitive, dezirabile, manifestate de către elevi. La nivelul I al Modelului formării competenței interculturale elevilor se află reperatele teoretice din perspectiva diversității culturale, abordării interculturale și educației interculturale, prin specificarea factorilor, perspectivelor, dimensiunilor, regulilor, principiilor ce contribuie la reușita formării competențelor interculturale elevilor. La nivelul II al Modelului este precizat scopul abordării fenomenului pedagogic al interculturalității: *A învăța să trăiești împreună cu alții*. La nivelul III al Modelului se află componenta metodologică, care confirmă posibilitățile de formare a competenței interculturale elevilor din perspectivă axiologică și praxiologică: orientările educaționale în domeniu, Matricea strategiilor educaționale, formarea cadrelor didactice implicate în formarea competenței interculturale elevilor de gimnaziu. La nivelul IV al Modelului este plasată Tehnologia FCIE 10, structurată în baza luării în considerare a unor specificități ale elevilor de gimnaziu: vârstă, specificul de învățare, aspecte de caracter proprii, relaționarea. Valorificarea Tehnologiei prevede ca finalitate formarea competenței interculturale elevilor (clasele gimnaziale).

Este dezvăluit faptul că în contextul activităților de formare realizate în baza Tehnologiei referențiale FCIE (10) s-a constatat prezența activă a elevilor în toate evenimentele formative, ca receptori, transmițători și participanți, exprimându-și deschis atitudinile, sentimentele, opiniile, stabilind o relație educațională stimulativă într-o varietate de comportamente, fapt care a generat o implicare intensivă în formarea competenței interculturale. Prin activitățile întreprinse s-a probat interesul pentru experiența de învățare a specificului interculturalității, elevii manifestând curiozitate, chiar dacă de multe ori acest lucru genera și aspecte de disconfort cognitiv. Dezvoltarea tendinței de a mai cunoaște, stimularea dorinței de a descoperi, de a se angaja - au fost elemente co-formative.

Trecerea de la învățământul primar la gimnaziu presupune necesitatea adaptării și integrării în noua colectivitate, marcată de specificitatea grupurilor sociale. Aici fiecare elev aduce cu sine valori și elemente culturale diferite. Astfel, elevul începe să manifeste deschidere și receptivitate la noutate. În relațiile de grup pune în evidență valorile culturale aduse din mediul de proveniență, dezvoltă prietenii, manifestă toleranță, înțelegere, cooperare, ajutor reciproc și dialog intercultural. Pornind de la premisele expuse anterior, constatăm că atât la nivel micro, dar și la nivel macro, educația interculturală, ca parte a noilor educații, poate veni în sprijinul ameliorării sau chiar al soluționării problemelor care afectează lumea.

Astfel, în cadrul Conferinței internaționale UNESCO 2001, s-a luat hotărârea implementării de către toate statele Europei a unui nou concept: „a învăța să trăim împreună” [42], [43], [44]. Aici sunt prevăzute cele patru scopuri ale educației din secolul XXI: *a învăța să înveți* – ceea ce presupune

acumularea cunoștințelor și a informațiilor necesare pe tot parcursul vieții; ***a învăța să faci*** – formarea competențelor necesare adaptării noastre la schimbările rapide cu care ne confruntăm la nivel mondial; ***a învăța să fii*** – prin adaptarea la nevoile morale și sociale, prin autoevaluare și responsabilitate; ***a învăța să trăiești împreună cu alții*** – atitudine tolerantă, pluralism, respect reciproc [34].

În egală măsură susținem opinia cercetătorului român C. Cucuș și a unor autori [29, 30, 31], care argumentează, că pentru aceste probleme pot fi găsite soluții printr-o abordare interconexială, holistică, în baza studierii și a alegerii mijloacelor optimale ce pot veni în sprijinul ameliorării și soluționării problematicii lumii contemporane [9, p. 67].

De asemenea, autorul V. Stănescu [50] precizează că provocările lumii contemporane suscită noi răspunsuri, care se regăsesc în noile educații. [32]

În opinia autoarei M. Bocoș referitoare la *învățarea cooperativă și a descoperirii* în societatea cunoașterii [6, p. 309] este esențial să abordăm într-o dimensiune sistemică acest concept. Trebuie să ținem seama de impactul ce-l vor avea în perspectivă, într-o lume dominată de tehnologizarea tuturor domeniilor de activitate, cu influență din ce în ce mai mare asupra vieții sociale-politice-economice și culturale. *Din punctul nostru de vedere digitalizarea, ca etapă metamodernă a tehnologiei - vine în sprijinul evoluției ființei umane, cu rezerva că în toate trebuie să fie pricepere și principii moral-etice, astfel încât să nu genereze o alterare a civilizației și a condiției umane în speță* [13, p. 77].

Așa cum reiese din lucrările de specialitate și studiile întreprinse de cercetătorii [7, 10, 18, 25, 33] *educația interculturală îl aduce pe elev în mijlocul lumii contemporane, în realitatea acesteia, a relațiilor interumane, a dialogului cultural și a interacțiunii sociale - cu toate mărginirile, prejudecățile sau discriminările existente ori presupuse. Astfel, prin formarea competenței interculturale elevilor din clasele gimnaziale se materializează una din competențele cheie, prin care absolventul este pregătit să facă față provocărilor de pe piața muncii și a integrării în viața socială. Din perspectiva educațională, formarea competenței interculturale are o particularitate, și anume, ea rareori se formează monodisciplinar, ci aproape întotdeauna printr-o abordare interdisciplinară. Astfel, lucrările de specialitate ale cercetătorilor în domeniu au evidențiat perspectiva pedagogică, sociologică, psihologică, religioasă, moral-etică, istorică a formării competenței interculturale, susținând aspectul dinamic și efervescent al formării elevului.*

La nivel global au loc o serie de metamorfoze în evoluția umană, de aceea se impune adaptarea la nou, dar fără a pierde sau minimaliza valorile culturale tradiționale ale neamului românesc. Astfel, prin formarea competenței interculturale elevilor din clasele gimnaziale aceștia vor fi responsabilizați de toate schimbările care au loc la nivel micro și macro social [35, 37]. Având în vedere că formarea competenței interculturale se circumscrie spectrului de activitate școlar-familial și comunitar (prietenii, antreprenorii, societatea civilă, mass-media etc.), susținem că formarea competenței interculturale este mai mult decât un deziderat sau o competență cheie propusă în Noul Curriculum Național; Pornind de la accepțiunea competenței interculturale ca fiind: *unitatea de măsură pentru absolventul pregătit să facă față provocărilor profesionale, gata să se integreze social, oriunde ar ajunge* [16, p. 211].

Analizând nevoia formării competenței interculturale elevilor din clasele gimnaziale, identificăm două cauze majore: prima este legată de ***cauzalitatea generală*** și cealaltă de ***cauzalitatea specifică***. În primul rând observăm o varietate de contexte care conduc spre formarea competenței interculturale - și toate pornesc de la același raționament: creșterea numărului de formațiuni de studiu și unități de învățământ, caracterizate printr-o serie de factori lingvistici, etnici, religioși, culturali etc., în centrul cărora se află preadolescentul în plină evoluție, dezvoltare și formare. [28, p. 438] Astfel, sunt cunoscute situațiile unde învață deopotrivă elevi de etnii diferite: români, maghiari, germani, romi, care au religii diferite, care conviețuiesc în același areal ca urmare a unor împrejurări istorice seculare, dar și situații

unde învață elevi aparținând nu doar altor etnii și religii, ci altor culturi, cum ar fi: chinezi, sirieni, arabi – ca urmare a fenomenului migrației economice internaționale din ultimii ani. Mozaicul acesta etnic, religios, social, cultural etc. conduce la *reconsiderarea atitudinii față de alteritate*, utilizarea unor *strategii didactice integrate, activ-participative, centrate pe elev și adaptarea limbajului pedagogic – conform specialiștilor N. Ovcenco, L. Sadovei, L. Papuc, M. Cojocaru-Borozan* [47, p. 79], *N. Ovcenco, V. Gherman, V. Untu* [48, p. 38]. În acest sens, pe măsură ce trece timpul se va vedea evoluția bazată pe înțelegerea identității personale și de grup, care în accepțiunea lui *P. Dassen* [11, p. 180] presupune „*trecerea de la logica «mono» la logica de tip «inter»*”. Astfel, formarea competenței interculturale presupune totalitatea activităților care conduc la acțiuni bazate pe diversitate culturală în mediul școlar-familial și al comunității din care face parte elevul.

Abordarea pedagogică, conform specialiștilor *M. Cojocaru-Borozan, L. Sadovei* [15], care oferă șanse de reușită formării competenței interculturale este aceea care *transformă diferențele culturale în avantaj*, ca o inepuizabilă sursă de inspirație, descoperire și interacțiune pentru elevi, *ci nu un dezavantaj, care incomodează, fiindcă ar presupune un factor de stres suplimentar și neadaptare socială*.

Cercetătorul român *S. Cristea* [21, p. 69] aduce în atenția noastră o varietate **de recomandări** care pot contribui indubitabil **la formarea competenței interculturale**, astfel:

- *consultarea* centrelor de informare-documentare, având ca obiectiv *studierea* documentelor referitoare la *drepturile și libertățile fundamentale ale omului*, protecția mediului și dezvoltarea durabilă, vizionarea unor pelicule cu evenimente istorice etc.;
- *analiza comparativă* a unor studii de cercetare în domeniul istoric-social-cultural;
- punerea în aplicare a *platformelor educaționale* pentru învățământ la distanță, *accesare internet, programe educaționale și culturale* de TV în limba minorităților etc.
- *parteneriate școală-familie-reprezentanții* unor instituții culturale sau ONG-uri bazate pe: exemple de bună practică și reușită socio-profesională, povestiri, relatări despre viața satului de odinioară, jocuri, cântece, tradiții;
- inițierea și participarea la *activitățile culturale*: sărbători locale, serbări, expoziții etc. ce conduc spre descoperirea și valorizarea altor culturi;
- inițierea unor *întâlniri cu oameni aparținând altor culturi*, care pot împărtăși din experiența personală, ca modele de reușită, ca suport emoțional, pentru stabilirea unor prietenii, prilej de vizitare, team building, petrecerea timpului liber, dezvoltarea unor rețete culinare etc.
- inițierea unor *acțiuni de parteneriat între localități, școli sau alte instituții socio-culturale*;
- accesarea unor *platforme de socializare* prin utilizarea tehnologiei informatice, astfel încât școlarii să se cunoască mai bine, să schimbe opinii unii de la alții, exemple de reușită școlară;
- participarea la *târguri, expoziții, cu produse locale tradiționale*, la dezbateri pe diferite teme;

Acreditând ideea necesității educației interculturale a elevilor din clasele gimnaziale, aceasta este susținută în concordanță cu noile programe școlare pentru învățământul gimnazial.

Formarea competenței interculturale în cadrul școlii este premisa reușitei, a unui parcurs firesc, moral-civic al preadolescentului. Acesta se poate integra, poate fi apreciat în colectivul de elevi; poate să aibă propriul punct de vedere referitor la apartenența de grup, solidaritate umană și interacțiune necondiționată. Activitățile de învățare propuse cu scopul formării competenței interculturale *il ajută pe elev să cunoască mai bine propria cultură, valoarea patrimoniului cultural, interesul pentru conservarea și promovarea valorilor naționale* etc. [24, p. 45].

Din perspectivă axiologică, conform autoarei *L. Bîrlogeanu* [1, p. 77], **funcțiile educației interculturale** conduc la transmiterea acelor valori, informații, noțiuni referitoare la formarea, conținutul, rolul și semnificațiile pe care le are la nivel personal și global, în vederea cunoașterii la orice nivel;

Din perspectivă praxiologică, conform autoarei N. Butnari [8, p. 89], **funcțiile educației interculturale** contribuie la formarea abilităților și comportamentelor necesare adaptării individului în toate contextele vieții sociale. Competența interculturală, ca parte a competențelor sociale și civice, este în strânsă concordanță cu competențele personale, interpersonale și comportamentul elevului, ca viitor adult, ce va lua parte eficient și constructiv în orice domeniu social. Prin înțelegerea conceptelor și structurilor sociale cum ar fi: democrație, egalitate de șanse, drepturi civile, justiție etc, elevul poate fi participant activ, cu respectarea principiilor universale ale toleranței și egalității de șanse [24, p. 17].

La nivelul instituției de învățământ, formarea competenței interculturale ar trebui să se regăsească deopotrivă în cele *trei dimensiuni ale educației: formală, non-formală și informală*. Astfel, din perspectivă formală, așa cum am precizat pe parcursul acestei lucrări, Educația interculturală este inclusă în Curriculum-ul Național, respectiv în Programele școlare și Planurile cadru la nivel gimnazial, în trunchiul comun din anul 2017; în egală măsură se poate regăsi și sub formă de curriculum la decizia școlii, în funcție de opțiunile părinților și ale elevilor – desfășurată în special sub forma activităților practice, bazate pe proiecte de voluntariat, acțiuni social-caritabile, lucru în echipă, activități extrașcolare, concursuri educative, excursii tematice, programe artistice, proiecte interșcolare etc.

Abordarea interdisciplinară a educației interculturale pentru învățământul gimnazial vine ca o consecință firească a faptului, că formarea competenței interculturale se realizează la nivelul mai multor discipline socio-umane. Astfel, în cele ce urmează prezentăm succint corelațiile dintre unele discipline școlare cu educația interculturală, care pot conduce la formarea competenței interculturale a elevilor.

- **Limbile străine** au o contribuție semnificativă în formarea competențelor cheie, întrucât aduc o parte din specificitatea culturală a țărilor care folosesc în comunicare preponderent limba engleză, ca a doua limbă vorbită;
- **Geografia** vine în sprijinul fixării unor limite spațiale, pentru descoperirea locurilor și raportarea noastră la distanțe, poziționarea geografică pe glob, migrația unor popoare și influența acestora de-a lungul istoriei; structura populației pe mapamond, fluxul demografic și capacitatea de asigurare a resurselor solului pentru o viață tihnită;
- **Istoria** contribuie în mod explicit la interdisciplinaritatea cu celelalte materii socio-umane, întrucât argumentează evoluția socială, influența fenomenelor istorice la nivel național și internațional asupra etnogenezei și culturii statelor lumii etc.;
- **Limba română** aduce o serie de exemple (eroi, întâmplări, povestiri, povești, basme, snoave, proverbe etc.), din care se pot desprinde cu ușurință învățăturile morale pentru formarea competenței interculturale;
- **Informatica (TIC)** cunoaște o întrebuințare ascendentă în toate domeniile de activitate și se află în strânsă conexiune cu temele propuse la educație interculturală.

Această disciplină școlară aduce foarte rapid cultura altor popoare în sala de clasă și plasează elevul într-o lume culturală virtuală, uimitor de repede; se pot stabili evenimente sociale, culturale etc., se pot lega prietenii, făcând o incursiune cultural-istorică în timp;

- **Desenul, muzica, dansul** dezvoltă creativitatea și sensibilitatea elevilor; facilitează acele punți de legătură prin care elevii comunică, vibrează, se exprimă nonverbal și leagă cele mai trainice și frumoase prietenii. *Muzica și dansurile*, indiferent de natura lor, contribuie în cea mai mare măsură la formarea competenței interculturale. Elevii dezvoltă atașament reciproc, se cunosc foarte bine, leagă prietenii și trec, fără intervenția cuiva, peste eventualele bariere interculturale.
- **Sportul și activitățile în aer liber** reprezintă calea perfectă pentru integrarea în mediul natural și social, pentru formarea spiritului de echipă și fair-play.

În felul acesta deducem că *punerea în aplicare a interdisciplinarității* la orele de educație interculturală este o metodă benefică pentru elevii din clasele gimnaziale [14]. Astfel, sunt clarificate aspectele dezbătute printr-o abordare multiplă, din perspectiva mai multor discipline [5, p. 212].

Principiul abordării interdisciplinare a educației interculturale este relevant și conduce spre:

- *alcătuirea unui sistem axiologic comun*, susținut de valorile care stau la baza disciplinelor socio-umane;
- alcătuirea unui sistem valoric de *informații și vocabular* din sfera disciplinelor socio-umane;
- formarea *competențelor sociale*, personale, moral-etice și interculturale, prin transferarea cunoștințelor, abilităților și atitudinilor elevilor în acțiuni practice.

Scopul major al educației interculturale este dezvoltarea integrală a personalității elevului, responsabilizarea socială a acestuia, formarea la elevi a competențelor de integrare socială, de autorealizare și autocunoaștere, pregătirea elevilor pentru a avea șanse egale și pentru a adopta decizii cu caracter moral-civic [12, p. 179].

La **nivel formal** educația interculturală are drept *bază axiologică și promovează o serie de valori și atitudini*, dintre care enumerăm:

- Respect față de demnitatea umană și drepturile omului;
- deschidere față de diferențele culturale;
- empatie culturală; spirit civic;
- toleranță și înțelegere, acceptarea diferențelor de opinii, valori, credințe etc.;
- atitudine pozitivă față de persoanele ce aparțin unor culturi diferite;
- valorificarea constructivă a diferențelor culturale;
- disponibilitate pentru colaborare și cooperare în cadrul dialogului intercultural;
- rezolvarea pașnică a conflictelor;
- respect față de valorile propriei culturi și a valorilor etniilor conlocuitoare [17, p. 151].

Având în vedere *contextul larg al activităților de învățare și a disciplinelor prin care se poate forma elevilor competența interculturală*, trebuie să accentuăm importanța și *eficiența abordării conținuturilor inter și trans-disciplinar*. De altfel, chiar terminologia ce include prefixul „trans”, sugerează complementaritatea dintre discipline, la nivelul disciplinelor și dincolo de disciplina școlară. Având în vedere faptul că noul Curriculum Național (din 2016) este centrat pe competențe, *manualele școlare au acum un rol orientativ*; acest fapt dă posibilitatea profesorului și elevilor să *aleagă orice conținut doresc*, din orice sursă autorizată, care să conducă la formarea competențelor generale și specifice disciplinei respective. Pornind de la această premisă trebuie să menționăm că *abordarea transdisciplinară* contribuie cu succes la formarea competenței interculturale, întrucât *are la bază fundamentul învățării: a învăța să cunoști; a învăța să faci; a învăța să trăiești alături de ceilalți; a învăța să fii și să devii*.

Un nou pilon al învățării definește profilul absolventului din societatea metamodernă și anume: *a învăța să te transformi pe tine și să schimbi societatea actuală*; astfel, tinerii își formează abilitatea cunoașterii și a executării unor munci variate și competențele care să le asigure acest lucru. În felul acesta ei pot „stăpâni” prezentul și pot face față provocărilor viitoare [19, p. 4].

Demersul transdisciplinar în formarea competenței interculturale este cu atât mai benefic, cu cât activitățile de învățare sunt susținute deopotrivă și în alt mediu decât cel școlar, în speță cel din familie. *După cum am menționat anterior, mediul familial, microgrupul social, prietenii, comunitatea locală, rețelele de socializare și mass-media au o mare influență în aplicarea valorilor religios-morale*, printr-o varietate de activități la care iau parte elevii, voluntar sau nu. În felul acesta, *alături de educația formală*, organizată în mediul școlar în baza strategiilor didactice, în mod clasic, prin metode și tehnici inovative, activ-participative moderne și tradiționale de predare-învățare-evaluare - se prefigurează locul și rolul educației non-formale și informale, care vin să întregescă funcțiile învățării și să o eficientizeze.

Prin *activitățile de învățare non-formale*, elevii iau parte la acțiuni variate sub coordonarea directă a profesorului, care rămâne facilitatorul învățării. [20] *Cele mai agreate activități de învățare non-formală* sunt: *proiectele educaționale, acțiunile social-caritabile de întrajutorare, schimburile de experiență cu alte instituții de profil din țară sau din străinătate, de regulă prin proiecte derulate cu finanțare europeană nerambursabilă, mobilități în state ale Uniunii Europene, activități practice pentru protecția mediului și dezvoltare durabilă și oferirea de șanse egale tuturor excursiile tematice, vizitele de studiu, concursurile școlare etc.*

La *nivelul educației informale*, competența interculturală se poate forma elevilor din clasele gimnaziale prin intermediul *mass-media (TV, radio), al rețelelor de socializare, din mediul familial*, dintr-o serie de contexte care nu au legătură directă cu mediul școlar, din toate *informațiile* pe care le primește elevul *fără o selecție sau o filtrare autorizată*.

Referindu-ne la *abordarea transdisciplinară* apreciem *oportunitatea* acesteia în formarea competenței interculturale, întrucât prin transdisciplinaritate sunt cuprinse *alături de educația interculturală toate celelalte dimensiuni ale educației, și anume: educația moral-religioasă, intelectuală, tehnologică, fizică, profesională, estetică etc.*

Referindu-ne la **dimensiunea intelectuală a educației**, în strânsă concordanță cu educația interculturală, trebuie să menționăm, că transformările rapide ale societății contemporane au condus la gradul ridicat al educației intelectuale în ansamblul activităților educaționale, ca o premisă a faptului că omul mai întâi de a acționa – *gândește*. Astfel, în plan intercultural, faptele, evenimentele, trăirile se petrec prin filtrul educației intelectuale ca o premisă a reușitei în formarea competenței interculturale. Formarea cognitivă, *abilitatea de a conceptualiza și a exprima opinii*, reprezintă elemente ce *constituie fundamentul epistemic al dezbaterii sau al comportamentului moral*, acestea demonstrând indubitabil nivelul intelectual pe care-l are persoana.

Raportul valori interculturale-valori religios-morale

FORMAREA COMPETENȚEI INTERCULTURALE ELEVILOR DIN CLASELE GIMNAZIALE	
VALORI INTERCULTURALE	VALORI RELIGIOS-MORALE ÎN STRÂNSĂ DEPENDENȚĂ CU VALORILE INTERCULTURALE
valori interculturale: -toleranță -înțelegere -comunicare deschisă -sprijin reciproc necondiționat -patriotism -interrelaționare -incluziune socială -egalitate de șanse -nondiscriminare -atitudini nonrasiale, lipsite de prejudecăți etc.	valori religios-morale: -bunătate -respect -onestitate -dreptate -altruism -solidaritate -empatie -loialitate -milostenie -ajutor
NEUTRALIZAREA NONVALORILOR	
disprețul, aroganța, narcisismul, dezinteresul, indiferența, xenofobia, intoleranța, ura, atitudinea și comportamentele egoiste.	

Din **perspectivă moral-religioasă**, *educația interculturală* conduce spre *aplicarea principiilor, a normelor, regulilor și legilor în baza cărora funcționează în condiții de normalitate raporturile dintre oameni*; antreprenorii doresc să încadreze în echipa lor un absolvent, care are o conduită bazată pe respect, [37, p. 153] spirit de echipă, dialog și comunicare sinceră, un orizont al interacțiunii cu celălalt, indiferent de confesiunea religioasă, etnie, rasă, condiție socială etc. [38].

Educația estetică - focalizată pe receptarea cu sensibilitate și spirit critic a mesajelor artistice - vizuale pentru formarea culturii artistice de bază, în formarea CI dezvoltă elevilor *simțul pentru creație, pentru frumos, în armonie cu cântecul, jocul ori portul popular*. Românii au știut întotdeauna să *îmbine arta frumosului cu trăirile personale în zile de sărbătoare sau evenimente culturale*. Prin imaginație și creativitate sunt împodobite straițele populare, s-a dezvoltat literatura, sculptura, pictura, arta în general; s-a consacrat **stilul arhitectonic brâncovenesc**, iar cele mai **frumoase locașuri de cult românești** rămân mărturie peste timp, ca locații emblematice de reculegere și descoperire a spiritualității milenare carpato-danubiano-pontice [15].

Concluzionând, susținem că *valențele religios-morale sunt în strânsă concordanță cu majoritatea domeniilor educației*; subliniem, că *este absolut necesar să se formeze competența interculturală în aceeași măsură cu achizițiile dobândite în orice dimensiune a educației*.

Formarea atitudinală și aptitudinală se face treptat de către profesor și părinte, cu răbdare, empatie, trecând peste neajunsurile și provocările specifice fiecărei etape a vârstei. Referindu-ne la educația elevilor în general și la valențele formative religios-morale și interculturale ale elevilor, atât profesorii, cât și familia au menirea de a lua în considerare particularitățile de vârstă și individuale ale școlărilor.

Astfel, condițiile de viață, modelul parental, mediul familial, obișnuințele din familie [3] – care devin un mod de viață, conduc elevul într-o anumită direcție spre dezvoltare intelectuală, la vârsta preadolescenței fiind receptiv și ușor de modelat. În consecință, fie că ne referim la calitatea noastră de dascăli sau la părinți, implicarea elevilor de vârstă gimnazială ar trebui să fie în activități educative adecvate vârstei, deoarece dezvoltarea psihică este în strânsă concordanță cu funcțiunile morale și fizice ale copilului. Nu trebuie minimalizat faptul, că *cea mai mare parte a timpului elevul o petrece acasă, alături de familie, unde se formează primele deprinderi de conduită morală și interculturală*. Această realitate conduce către permanentizarea a *parteneriatului școală-familie*, ca o garanție a înțelegerii și respectării atribuțiilor ce revin fiecărei părți.

Modelul comportamental al părinților, care direcționează elevul în mod indubitabil, valorile sociale, morale și culturale pe care le au membrii familiei, conduc spre formarea competențelor sociale și interculturale. Trebuie să remarcăm, de asemenea *rolul dirigintei, al consilierului școlar și al fiecărui profesor*, de a privi cu toată empatia și responsabilitatea formarea elevilor în fiecare etapă a dezvoltării lor fizice și psihice. De asemenea, au responsabilitate în organizarea și valorificarea tuturor etapelor de viață ale elevilor în activitățile didactice.

Astfel, acolo unde situația o impune, **rolul profesorului este unul dublu** [23 p. 11]:

a) *de a implica elevii* în toate acțiunile bazate pe interculturalitate (acțiuni pe care le-am amintit) și
b) *de a purta discuții cu părinții* pentru a permite accesul copiilor la astfel de activități, *trecând peste prejudecăți, discriminare, marginalizare, segregare, excludere socială sau idei preconcepute*. Prin participarea la activitățile cu caracter intercultural elevii devin mai comunicativi, sunt mai cooperanți și mai bine pregătiți pentru integrarea în viața socială și profesională. Astfel, profesorii pot oferi numeroase exemplificări elevilor, din care să aprecieze valoarea activităților interculturale cu caracter formativ. Prin acestea este cunoscută cultura națională, sunt promovate și conservate valorile autentice. Se formează indubitabil comportamente sociale dezirabile, atât pentru familie cât și pentru societate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. BÎRLOGEANU, Lavinia. *Educație interculturală. Proiectul pentru Învățământ Rural*. București: All, 2005. 77 p. ISBN 10 973-0- 04562-3; ISBN 13 978-973-0-04562-8.
2. BÎRZEA, Cezar. *Interculturalitate, multiculturalitate și educație interculturală*. În *Revista de pedagogie*, anul LI, nr. 1-6/2003, 2004, p. 178-192.
3. BĂRBULESCU, Anca, ROTARU Maria. *Strategii de consolidare a cooperării școală-familie-comunitate - Ghid metodic pentru formatori*. Craiova: Sfântul Ierarh Nicolae 2014. 90 p. ISBN 978-606-671-819-6.
4. BERNAT, Simona. *Educație multiculturală. Ghid metodologic*. Cluj – Napoca: Fundația CRDE, 2006. 100 p. ISBN-10: 973-7670-06-X ISBN-13: 978-973-7670-06-9

5. BEZEDE, Rodica. *Promovarea dialogului intercultural prin edificarea culturii organizaționale*. In: *Competența interculturală. Auxiliar didactic*. Chișinău: Centrul Educațional Pro Didactica, Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”, 2015. p.172
6. BOCOȘ, Maria. *Instruirea interactivă*. Iași: Polirom, 2013, 470 p. ISBN 9789734632480.
7. BOROVIĆ, Darius. *Ghid de practică pedagogică: specializările Educație civică, științe politice, filozofie și alte discipline socio-umaniste. Proiect: Educație civică și cetățenie participativă. Didactica disciplinelor socio-umaniste*, Timișoara: Eurobit, 2010. 115 p. ISBN 978-973-620-755-6
8. BUTNARI, Natalia. *Noile Educații. Suport de curs. Universitatea de Stat Moldova*. Chișinău: CEP - USM, 2017. 122 p. ISBN 978-9975-71-920-9
9. CHIRIAC, Angela. *Competențe interculturale definire și particularități*. Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: „Studia universitatis”, seria – Științe ale Educației, nr. 5 (15), 2008, p. 115-119.
10. CISCAI, Liliana., & Marchiș Iuliana. *Educația interculturală și multimedia*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujană, 2008, 122 p. ISBN 978-973-610-784-9.
11. COJOCATU, Victoria. *Competențe antreprenoriale prin metode interactive, Ghid metodic*. Chișinău: Pontos, 2011, 148 p. ISBN 978-9975-51-271-8.
12. COJOCARU, Victoria. *Competențe decizionale ale managerilor în implementarea inovațiilor*. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2017. 178 p. ISBN 978-9975-76-223-6
13. COJOCARU, Victoria. *Competențe de negociere educațională a managerului din învățământul preuniversitar*. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2019. 215 p. ISBN 978-9975-51-271-9.
14. COJOCARU, Victoria. apud Perrenoud Philippe 2019, [apud Perrenoud Philippe *Developper des competnces, mission central ou marginale de l'université?* www.unige.ch Cojocaru V. *Competențele de negociere educațională a managerilor din învățământul preuniversitar*, Editura Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău, 2019].
15. COJOCARU-BOROZAN, Maia, SADOVEI, Larisa. *Fundamentele științelor educației*. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2014. 446 p. ISBN 978-9975-46-207-5.
16. COJOCARU, V. Gheorghe *Competență. Performanță. Calitate: concepte și aplicații în educație*. Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2016. 273 p. ISBN 978-9975-46-281-5.
17. COJOCARU, Valentina, COJOCARU, V. Gheorghe, POSTICA, Angela. *Diagnosticarea pedagogică din perspectiva calității educației*, Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, 192 p. ISBN 978-9975-78-972-1.
18. Conferința internațională de educație. A 45-a sesiune *Educația pentru toți: A învăța să trăim împreună. Conținut și strategii de învățare: probleme și soluții*, Geneva, 5-8 septembrie, 2001. www.ibe.unesco.org
19. COZMA, Teodor. *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*. Iași: Polirom, 2001. 216 p. ISBN 216 p. 973-683-799-8
20. CRISTEA, Sorin. *Fundamentele pedagogiei*. Iași: Polirom, 2010. 345p. ISBN 978-973-46-1562-9
21. CRISTEA, Sorin. *Conceptul pedagogic de competență*. În: *Didactica Pro*, nr.1, 2011. pp. 54-56. ISSN 1810-6455
22. CUCOȘ, Constantin. *Pedagogie*. Iași: Polirom, 2014. 205 p. ISBN:978-973-46-4041.

23. CUZNEȚOV, Larisa, CĂLARĂȘ, Carolina, EȚCO, Constantin. *Consilierea și educația pentru sănătate a familiei. Repere teoretice și sugestii practice*. Chișinău: Primex-Com SRL, 2016. 517 p. ISBN 978-9975-110-57-0
24. CUZNEȚOV, Larisa. *Consilierea și educația familiei. Introducere în consilierea ontologică complexă a familiei*. Chișinău: Primex-Com SRL, 2015. 433 p. ISBN 978-9975-3232-1-5
25. CUZNEȚOV, Larisa. *Curriculum Educația pentru familie*. Chișinău: Museum, 2004. 280 p. ISBN 9975-906-91-5
26. CUZNEȚOV, Larisa. *Jocul copilului și cultura educației familiei: Ghid pentru părinți, psihologi și educatori*. Chișinău: CEP USM, 2007. 184 p. ISBN 978-9975-70-119-8.
27. CUZNEȚOV, Larisa. *Parteneriatul și colaborarea școală-familie-comunitate. Educația de calitate a copiilor și părinților*. Chișinău: Primex-Com SRL, 2018. 186 p. ISBN 978-9975-110-93-8.
28. CUZNEȚOV, Larisa. *Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei*. Chișinău: Centrul Editorial-poligrafic al USM, 2008. 624 p. ISBN 987-9975-70-717-6.
29. DASSEN, Pierre. *Educația interculturală – experiențe, politici, strategii*. Iași: Polirom, 1999. 208 p. ISBN 973-683-223-6.
30. DOROBANTU-DINA, Roxana. *Comunicarea interculturală – factor al optimizării procesului instructiv-educativ*. Simpozionul Internațional *Intercultural communication in educational situations knowledge – methods – didactic skills*. Craiova, 2019. ISSN 2285-1917, ISSN – L=2285-1917.
31. DOROBANTU-DINA, Roxana. *Formarea competenței interculturale elevilor din învățământul gimnazial*. În: *Dimensiuni axiologice și transdisciplinare ale educației prin cultură*, secțiunea *Coordonatele culturale ale demersului didactic*. Iași, Spiru Haret. 2018. pp. 275. ISBN 978-973-579-282-4.
32. DOROBANTU-DINA, Roxana. *Educația interculturală – o nouă provocare pentru sistemul de învățământ*. În volumul *Conferința multidiscplinară internațională a profesorilor Speciali ... dar egali*. Petrești, 2019. 178 p. ISBN 973-0-29058-5.
33. DOROBANTU-DINA, Roxana. *Studiu de specialitate – cadrul didactic promotor al educației interculturale în contextul globalizării*. În: *Volumul II Conferința Științifică Internațională Probleme ale Științelor Socioumanistice și Modernizării Învățământului*. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 18.06.2020. CZU: 37.035:371.12. ISBN 978-9975-46-449-9
34. DOROBANTU-DINA, Roxana. *Noile educații – orientări contemporane în formarea continuă*. În: volumul *Conferința Națională a profesorilor Educația la timpul viitor*. Buzoiești: Ars Libri, 2020. ISBN 978-606-36-1205-3.
35. DOROBANTU-DINA, Roxana. *Intercultural Competence - Way to Solve the Problems of Today's World*. În: *Eastern European Journal of Regional Studies. Volume 7/ Issue 2/December 2021*. <https://doi.org/10.53486/2537-6179.7-2.08>
36. DOROBANTU-DINA, Roxana. *Dimensiuni formative ale competenței interculturale în cadrul lecțiilor asistate de calculator*. CZU:37.016:004. În volumul *Conferința internațională Cercetarea și inovarea educației din perspectiva exigențelor actuale ale pieții muncii*. Chișinău: Tipografia UST. 30-31 octombrie 2021. Vol. 1. 225 p. ISBN 978-9975-76-368-4.
37. DOROBANTU-DINA, R. *Valorile culturale românești - cheia comunicării interculturale*. În volumul *Conferința Internațională Contemporary Challenges in Teaching Romanian as a Second*

- Language*. Chișinău: Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, 5-6 iunie 2021. ACROSS www.across-journal.com ISSN 2602-1463 Vol. 4 (2).
38. DOROBANTU-DINA, Roxana. *Studiu de specialitate privind specificitatea culturii*. În: Volumul Conferința internațională The Voice of Education at European level – Bacău. 5 martie 2020, <https://thevoiceofeducationateuropeanlevel.school.blog/>
 39. DOROBANTU-DINA, Roxana. *Educația interculturală – tendința actuală de orientare în educația românească*. În: Volumul Simpozionului Științific Internațional *The Voice of Education at European level. Aspecte, orientări și perspective ale științelor educației în societatea contemporană*. Bacău: Smart Academic. 2020. p. 211. ISBN 978-606-063-027-2.
 40. DRĂGHICESCU, Luminița, STĂNCESCU, Ioana. *Educație interculturală – note de curs*, Universitatea Valahia Târgoviște, 2011 <http://ro.scribd.com/doc/97548157/Ed-Interculturală-Suport-Curs> (accesat în 20.10.2020)
 41. DUMBRĂVEANU, Roza, PÂSLARU, Vlad, CABAC, Valeriu. *Competențe ale pedagogilor: Interpretări*. Chișinău: Continental grup, 2014. 192 p. ISBN 978-9975-9810-5-7.
 42. *Educație pentru toleranță*. În: *Didactica Pro. Revistă de teorie și practică educațională*. Chișinău: Centrul Educațional Pro Didactica. 2004, nr. 4 (26). ISSN 1810-6455
 43. *Ghid metodologic și suport de curs Educație interculturală pentru viitorii pedagogi*. Chișinău: Casa Editorial-Poligrafică „Bonus Offices” Centrul Educațional Pro Didactica. 2020, 140 p. ISBN 978-9975-3355-5-3.
 44. GORAȘ-POSTICĂ, Viorica. Formarea competențelor prin intermediul metodelor interactive de predare-învățare-evaluare. În: *Formarea de competențe prin strategii didactice interactive*. Chișinău: Centrul Educațional Pro Didactica, 2008. 204 p. ISBN 978-9975-9763-4-3.
 45. MUSTEAȚĂ, Sergiu. (ed.), *Educația cetățeniei democratice și toleranței prin intermediul istoriei. Ghid didactic*. Chișinău: Cartdidact, 2006. 354 p. ISBN 978-9975-51-164-3
 46. NEDELCU, Anca. *Educație democratică, incluziune și interculturalitate*. București E.D.P., 2007. 70 p. ISBN 978-973-30-1954-1.
 47. OVCERENCO, Natalia, SADOVEI, Larisa, PAPUC, Ludmila, COJOCARU-BOROZAN, Maia. *Fundamentele Științelor Educației. Manual universitar*. Chișinău, 2014. 446 p. ISBN 978-9975-46-207-5.
 48. OVCERENCO, Natalia, GHERMAN, Varvara, UNTU, Vasile. *Pedagogia. Note de Curs*. Chișinău: Tipografia Reclama, 2007. 240 p.
 49. SADOVEI, Larisa. *Formarea competenței de comunicare didactică prin modulul pedagogic universitar*. Autoref. teză dr. ped. Chișinău, 2008. 25 p.
 50. STĂNESCU, Vasile. *Globalizarea: spre o nouă treaptă de civilizație*. Cluj-Napoca: Eikon, 2009. 486 p. ISBN 978-973-757-170-0